

te zitten. Op stroop werden nog eens 14 verschillende nachtvlinders gelokt, waaronder veel Huismoeders en Roesjes.

Al met al was een leuke dag en we hebben veel vlindersoorten waargenomen en prachtige gebieden bezocht. Ondanks het feit dat we geen zeldzame soorten hebben gezien was iedereen tevreden over deze excursie.

Verslag excursie De Deelen op 5 juli 2003. Henk en Auke Hunneman

Hoewel een laagveenmoeras over het algemeen betrekkelijk weinig vlindersoorten herbergt, zijn wel karakteristieke soorten aan een dergelijk milieu gebonden. Zilveren Maan (*Boloria selene*) en Grote Vuurvlinder (*Lycaena dispar*) zijn bekende moerasvlinders en zij zijn samen dé vertegenwoordigers van de Friese laagveenmoerassen. Omdat van de ecologie van nachtvlinders veel minder bekend is, is het moeilijk om dergelijke specialisten onder de nachtvlinders aan te wijzen. Maar *Phragmataecia castanea*, *Celaena leucostigma*, vertegenwoordigers van het genus *Archanara*, *Arenostola phragmitidis* en enkele *Mythimna*'s, kunnen zonder twijfel min of meer karakteristiek voor moerasvegetaties worden genoemd. Veel van deze soorten gaven tijdens de excursie naar het laagveenreservaat De Deelen, op 5 juli jl., dan ook acte de présence.

Ondanks dat de excursie in de zomervakantie viel, verzamelden zich omstreeks 21:00 uur 6 deelnemers op het parkeerterrein aan de Hooivaartsweg ten zuiden van het gebied. Nadat onder het genot van een kop koffie de eerder gedane vangsten uit de lichtval van fam. Jagersma waren gedetermineerd (waaronder een zeer afwijkende vorm van *Mesapamea* sp.!), besloten we al gauw het gebied in te rijden en op zoek te gaan naar geschikte vanglocaties. Gerard, Gerrit en ondergetekenden besloten hun lakens op te stellen langs het brede zandpad dat het hele gebied doorsnijdt, terwijl de lichtval van de Jagerma's een plaats kreeg aan het voetpad in een moerasbosje dat voert naar een schraal grasland.

De vangst viel gezien de minder gunstige omstandigheden (een af en toe behoorlijk felle wind en betrekkelijk lage temperaturen) bepaald niet tegen. Gerrit, hoe kan het ook anders, werd uiteindelijk winnaar met een dagtotaal van 55 soorten. Vermeldenswaardig zijn niet-alledaagse soorten als het rietluipaard (*Phragmataecia castanea*), de geoogde worteluil (*Agrotis clavis*) en de geelbruine rietboorder (*Archanara dissoluta*).

Verslag excursie Lauwersmeer 9 augustus 2003. Gerrit Tuinstra

De vierde en laatste excursie, werd een vrij bijzondere excursie. Bijzonder, vanwege meerdere redenen, waarvan ik er drie noem. De eerste: de excursie vond voor een deel plaats in de provincie Groningen, wat voor ons Friezen een uitzondering is. De tweede: het was zo warm dat we er zelfs nog even over getwijfeld hebben of we de excursie nou wel door zouden laten gaan. De derde:

ondanks de (overdag) erg warme omstandigheden, zijn er toch nog een aantal (zeer) interessante waarnemingen gedaan.

De middagexcursie startte om ongeveer 14.00 uur op het parkeerterrein tussen het Nieuwe Robbengat en de Marnewaard. Het Nieuwe Robbengat en de andere natuurgebieden ten westen van de N361 (dit is de doorgaande weg naar Lauwersoog) zijn in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer. De Marnewaard, met onder andere het Marnebos en het Zuidwalbos zijn Militair Oefen- en Schietterrein van Defensie.

Vanwege de zeer hoge temperatuur (ongeveer 35 graden) was er erg veel drukte in het Lauwersmeergebied, vooral ter hoogte van de parkeerplaats. Er komen hier namelijk erg veel toeristen en zeker op dit soort warme dagen. Het was dan ook voor een aantal excursie-gangers even zoeken naar de andere mensen, maar om ongeveer kwart over twee zijn we vertrokken richting de Marnewaard. Hier zijn we eerst door een deel van het Marnebos gelopen om vervolgens uit te komen op de uitgestrekte graslanden van het militaire oefenterrein. Langs de sloten en bospaden werden inmiddels al vrij veel dagvlinders waargenomen, in hoofdzaak op de bloeiende koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*). Eén van de soorten die veelvuldig werd waargenomen was het icarusblauwtje (*Polyommatus icarus*). Het gebied staat bekend om de aanwezigheid van deze dagvlindersoort. Bijna overal kan de soort hier worden waargenomen.

Vervolgens zijn we langs een afwateringssloot in de richting van de zeedijk gelopen. Hier werden vrij weinig vlinders waargenomen. Langs de sloot stonden diverse (o.a. zoutminnende) planten waaronder zeeaster (*Aster tripolium*) en parnassia (*Parnassia palustris*). Wel werden een aantal rupsen van de wapendrager (*Phalera bucephala*) gevonden en ving Siep een postduif in z'n net! Ja ja, wat men al niet bedenkt als er weinig vlinders worden waargenomen.

Op ongeveer 200 meter van de zeedijk werd de route vervolgd in oostelijke richting, waarbij we spoedig aankwamen bij een (wat achteraf bleek) zeer interessant graslandje, waar erg veel parnassia groeit. Vrij snel werd een micro (tortricide = bladroller) in aantal gevangen. De vlinders konden niet direct op naam gebracht worden, omdat niemand het bladrollerboek in de rugzak had. Pas na de middagexcursie konden we verder studeren op de determinatie van de soort. Echter ook toen was nog niet geheel duidelijk om welke soort het ging, omdat het om twee erg op elkaar lijkende soorten kon gaan, namelijk *Celypha rufana* en *C. rosaceana*. Het boek "De kleine vlinders" (J.H. Kuchlein, 1993) beschrijft dat *C. rosaceana* van *C. rufana* te onderscheiden is door de aanwezigheid van de roze beschubbing op de voorvleugels. Om deze reden zijn de gevangen vlinders gedetermineerd als *Celypha rosaceana*. In het boek "Die Tortriciden Mitteleuropas" (Jozef Razowski, 2001) staat een afbeelding van zowel *C. rosaceana* als *C. rufana*. Echter in de Franje (mededelingen uit de Secties "Snellen" en "Ter Haar") van 17 september 2002 worden een aantal fouten genoemd die in dit boek staan. Hierbij wordt opgemerkt dat afbeelding nr. 278 geen *C. rosaceana* is, maar *C. rufana*. Het is onduidelijk of de naam bij afbeelding

nr. 277: *C. rufana* wel klopt (in dat geval zou *C. rufana* twee keer afgebeeld zijn), of dat de soortnamen bij beide afbeeldingen verwisseld zijn. Dit wordt aannemelijker omdat de vlinder van afbeelding nr. 277 duidelijk een roze beschubbing op de bovenvleugels heeft (wat Kuchlein beschrijft voor *C. rosaceana*), terwijl de vlinder van afbeelding nr. 278 dit veel minder heeft. *C. rosaceana* is een vrij bijzondere vangst. In “De kleine vlinders” wordt de soort uit slechts zes uurhokken vermeld, vier uit Zuid-Holland (voor het eerst waargenomen in 1967), één op Terschelling en één op Rottumeroog. Achteraf blijkt dat Joop Kuchlein al op 29 juli op precies dezelfde locatie in het Zuidwalbos deze bladroller heeft waargenomen.

Op hetzelfde graslandje werden nog een aantal interessante soorten waargenomen. Een rups van de grote hermelijnvlinder (*Cerura vinula*), een waarschijnlijk pas uit de pop gekomen *Hecatera bicolorata* (een prachtig zwart-wit uiltje), zittend op een blad van een opgeschoten zwarte els en een aantal exemplaren van de spanner *Scopula rubiginata*. Deze laatste is wederom een minder algemene soort, die in Nederland niet zoveel wordt waargenomen. Uit Friesland is de soort bekend van Vlieland, Terschelling en Gaasterland. In de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland wordt de soort ook vermeld uit het oosten van de provincie, maar mogelijk gaat het hier om verwarring met een andere soort. In de provincie Groningen is de soort waarschijnlijk nog nooit waargenomen (mondelinge mededeling P. Gaasendam, Vlinder- en Libellenwerkgroep Stad en Ommelaand).

Om ongeveer 17.30 uur kwamen we aan het eind van de middagexcursie en waren we terug op het parkeerterrein. In totaal hebben we zo’n 12 verschillende soorten dagvlinders en een aantal soorten nachtvlinders waargenomen. Na de middagexcursie zijn we naar de haven van Lauwersoog gegaan om hier een overheerlijk gebakken visje te eten. Hier konden we ook onder het genot van een koud drankje even bijkomen van de inspanningen van de middag. Vanuit de haven zijn we vervolgens via de Groninger kant van het Lauwersmeer (o.a. het dorp Zoutkamp) richting de Kollumerwaard, aan de zuidkant van het Lauwersmeergebied gereden. Ongeveer drie kilometer ten noordoosten van Dokkumer Nieuwe Zijlen ligt het gebied waar we ’s avonds de excursie voort hebben gezet.

Deel van het Lauwersmeergebied bestaat veelal uit ruige graslanden (die begraaasd worden), riet- en moerasvegetaties en wilgenstruwelen. In het gebied liggen een aantal slenken van de voormalige Lauwerszee. De meest zuidelijke slenk splitst zich in het Dokkumerdiep en het Blikplaatgat. Voor een deel ingesloten in deze watergangen liggen het Diepsterbos en het Zomerhuisbos, waar tevens een camping in ligt. Deze loofbossen bestaan voor een groot deel uit populier, wilg en gewone es, maar ook verschillende andere boom- en struiksoorten.

Voor de avondexcursie werd er door de aanwezigen een geschikte plek gezocht in of langs het Zomerhuisbos en aan de rand van het Diepsterbos. Bij het

invallen van de duisternis werd de lucht erg vochtig, waardoor de vooruitzichten er niet beter op werden. Achteraf bekeken viel dit toch nog erg mee, gezien het aantal soorten dat uiteindelijk vastgesteld werd. Er werden drie lakens/lampen opgesteld en op twee plekken werd een blacklight-val geplaatst.

In totaal werden tijdens de excursie in de Lauwersmeer 113 soorten vlinders waargenomen (90 macro's, 11 micro's en 12 dagvlinders). Het overgrote deel van de nachtvlindersoorten werd tijdens de avondexcursie waargenomen. De meest bijzondere vangst van de avond was het blauwe weeskind (*Catocala fraxini*), een trekvlinder. Deze zeer grote en zeer fraai getekende en gekleurde uil wordt in Friesland sporadisch waargenomen. Het aantal waargenomen exemplaren is op twee handen te tellen, waarbij de meeste waarnemingen reeds erg oud zijn. Een aantal andere interessante soorten die tijdens de avondexcursie werden waargenomen zijn *Archanara dissoluta* en *A. geminipuncta* (soorten van over het algemeen wat nattere gebieden), *Malacosoma neustria*, *Notodonta tritophus*, *Tholera cespitis*, *Hada plebeja* en *Xestia sexstrigata* (soorten van over het algemeen drogere zandgronden en hierdoor minder goed te verklaren voor dit gebied), *Craniophora ligustri*, *Earias clorana* en *Tholera decimalis*. Een aantal wat minder algemene spanners die eveneens werden waargenomen zijn *Calospilos sylvata*, *Eupithecia innotata* en *Ligia adustata*.

Inventarisatie Oostermeer/Hoogzand en Bergumermeer 2003. **Gerrit Tuinstra**

Een aantal jaren geleden is een aantal leden van de Vlinderwerkgroep Friesland begonnen met het jaarlijks inventariseren van nachtvlinders in een bepaald gebied. Hierbij wordt een vooraf vastgesteld gebied, gedurende het seizoen een aantal keren bezocht en geïnventariseerd op de aanwezigheid van nachtvlinders. In voorgaande jaren stonden steeds "echte" natuurgebieden op het programma. Met "echte" natuurgebieden bedoel ik dan gebieden die de functie natuur hebben, bijvoorbeeld bos- en/of heidegebieden.

Het afgelopen jaar is de inventarisatie uitgevoerd door Siep en Jannie Sinnema, Henk en Auke Hunneman en ondergetekende. Voornamelijk in de eerste helft van het jaar werd er in een gebied geïnventariseerd dat primair de functie landbouw heeft. Natuur en landschap zijn eveneens belangrijke functies, in dit houtwallengebied rond Oostermeer en Hoogzand. In de tweede helft van het jaar werd de aandacht wat verschoven naar een plek op de scheiding tussen een gebied met de functie natuur en een gebied met de (hoofd)functie landbouw. Hierbij gaat het om het natuurgebied langs de oostelijke oevers van de Bergumermeer, die aansluiten op het hiervoor genoemde houtwallengebied.

Om een volledig beeld van de nachtvlinderfauna in de gebieden te krijgen, is het eigenlijk nodig om volgend jaar opnieuw een aantal keren de gebieden te bezoeken. Het aantal bezoeken in het afgelopen seizoen is onvoldoende voor een